

Олексієнко Володимир Анатолійович,
заступник начальника Управління –
начальник відділу аналітичної роботи
та координації діяльності Управління
внутрішнього аудиту Національної
поліції України, полковник поліції

ПРИВЛАСНЕННЯ ТА РОЗТРАТА МАЙНА: ПРАВОВІ ВИКЛИКИ В ЕПОХУ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасну епоху диджиталізації економіки майнові правопорушення в державному та приватному секторі, такі як привласнення та розтрата майна, набули нових форм і масштабів. Інноваційні технології, електронна комерція та цифрові платіжні системи створили не лише можливості для розвитку економіки, але й нові вразливості для зловживань. В умовах глобалізації правопорушники дедалі частіше використовують складні економічні схеми, фіктивні транзакції, підроблені електронні документи та інші технічні засоби для незаконного заволодіння майном.

Українське законодавство, зокрема стаття 191 Кримінального кодексу України, передбачає відповідальність за привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, однак ефективність її застосування залишається викликом. Відсутність чітких критеріїв відмежування цих правопорушень від суміжних складів, таких як шахрайство або службове підроблення, створює ризик юридичних колізій і ускладнює правозастосування.

Привласнення як одна із форм кримінального правопорушення, полягає у неправомірному заволодінні чужим майном шляхом його передачі іншій особі або залишення у себе без законних підстав і без наміру повернення власнику [1]. Це означає, що винна особа починає використовувати чуже майно як своє власне або передає його третім особам безплатно чи без належного дозволу. Наприклад, коли посадова особа, отримавши державне майно, замість використання у службових цілях залишає його собі та використовує за власним (приватним) розсудом.

Розтрата, у свою чергу, як альтернативна форма цього ж правопорушення, передбачає не збереження майна винною особою, а його витрачання або передачу у володіння іншим особам. У таких випадках майно або перестає існувати, або

втрачає можливість повернення, наприклад, через те, що його місцезнаходження неможливо встановити.

Основна відмінність між привласненням і розтратою полягає у характері фактичного використання майна: привласнення має на меті збереження майна для особистого користування винною особою, тоді як розтрата спрямована на остаточне вибуття майна з володіння розпорядника.

Заволодіння чужим майном через зловживання службовим становищем є формою вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 191 КК України. Основною відмінністю цієї форми від привласнення чи розтрати є те, що суб'єктом такого правопорушення може бути виключно службова особа. Така особа не обов'язково має бути матеріально відповідальною, але її посадові обов'язки та повноваження мають включати можливість приймати рішення чи виконувати дії, які, хоч і здаються на перший погляд законними, впливають на розпорядження майном, яке їй не належить.

Зазначене кримінальне правопорушення належить до найпоширеніших у практиці правозастосування. В Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься понад 17 тисяч вироків, пов'язаних із цією статтею, з яких лише близько 647 є виправдувальними. Окрім вироків, значна кількість проваджень була закрита через реабілітуючі чи нереабілітуючі обставини, зокрема через закінчення строків давності.

Особливість цього правопорушення полягає у його нерозривному зв'язку з економічними відносинами, що визначає сферу його поширення. Найчастіше такі правопорушення вчиняються у державному та приватному секторах економіки, особливо у великих юридичних осіб із значними матеріальними активами. Це стосується, зокрема, банківської, фінансової, будівельної сфер, торгівлі, промисловості, виробництва та сфери надання послуг.

Державні підприємства, установи, органи влади та місцевого самоврядування також є серед вразливих до таких правопорушень, особливо у процесі державних закупівель. У цих випадках зловживання службовим становищем для привласнення чи розтрати майна стає основним об'єктом кримінального розслідування, що вказує на корупційний характер таких правопорушень, як визначено у примітці до статті 45 КК України.

Разом з тим, реалізація цієї норми стикається з низкою проблем як теоретичного, так і практичного характеру.

Складність практичного застосування статті 191 КК України обумовлена, зокрема, конкуренцією цієї норми з іншими статтями Кримінального кодексу. Так, шахрайство, визначене статтею 190, та службове підроблення, передбачене статтею 366, часто мають схожі обставини вчинення, що створює труднощі для визначення правильного складу кримінального правопорушення. Крім того, в умовах сучасного розвитку економічних відносин і впровадження новітніх технологій характер таких кримінальних правопорушень постійно змінюється.

Однією з основних тенденцій є диджиталізація економіки, яка сприяє виникненню нових форм вчинення кримінальних правопорушень. Це може бути привласнення коштів через фіктивні транзакції, використання підроблених електронних документів або створення фіктивних компаній з метою отримання неправомірної вигоди. Зловживання службовим становищем також все частіше набуває форм, які раніше не були настільки поширеними, наприклад, у вигляді тендерних махінацій або маніпуляцій зі звітністю для розкрадання бюджетних коштів. Додатковим викликом є міжнародний характер таких кримінальних правопорушень, коли правопорушники використовують іноземні юрисдикції для приховування слідів своєї протиправної діяльності або відмивання коштів.

Проблеми застосування норм кримінального права у сфері майнових кримінальних правопорушень виникають через недосконалість національного законодавства. Невизначеність критеріїв для розмежування складів кримінальних правопорушень призводить до неоднозначної кваліфікації дій винних осіб. Крім того, існують труднощі із зібранням доказової бази у провадженнях, де майно перебувало у фактичному володінні винного або було використане для здійснення складних економічних схем.

Для вирішення цих проблем необхідно вжити комплекс заходів. Першочерговим є удосконалення кримінального законодавства, зокрема чітке визначення меж складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 191 КК, з метою уникнення конкуренції норм. Важливою є розробка методик доказування у таких провадженнях, які враховували б сучасні економічні реалії. Не менш значущим є впровадження сучасних технологій для моніторингу руху коштів у державному секторі та виявлення незаконних фінансових операцій. У міжнародному аспекті необхідно вдосконалювати/посилити

механізми співпраці між правоохоронними органами різних країн, зокрема у питаннях екстрадиції та обміну інформацією.

Таким чином, привласнення та розтрата майна є актуальними проблемами, які вимагають системного підходу до їхнього вирішення. Удосконалення законодавства, посилення технічної бази правоохоронних органів та розвиток міжнародної співпраці можуть значно підвищити ефективність боротьби з цими кримінальними правопорушеннями. Водночас важливо забезпечити дотримання принципів гуманізму та справедливості у кримінальному процесі, що є запорукою довіри суспільства до правоохоронної системи.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 №10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text>.

3. Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем: що потрібно знати службовій особі, аби не переступити межу закону. Юридична практика. 2024. URL: <https://pravo.ua/pryvlasnennia-roztrata-maina-abo-zavolodinnia-nym-shliakhom-zlovzhyvannia-sluzhbovym-standovishchem-shcho-potribno-znaty-sluzhbovii-osobi-aby-ne-perestupyty-mezhu-zakonu/>.

Пермінов Євген Тимофійович,
аспірант Приватного вищого
навчального закладу «Європейський
університет»

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕНЬ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний стрімкий розвиток інформаційного суспільства обумовлює аналогічний розвиток і інтелектуальної сфери, що виводить на перший план державної політики захист інтелектуальної власності. Це обумовлено тим, що інтелектуальна діяльність визначає стратегію і тактику соціально-економічного розвитку цивілізованих країни світу [1]. Адже саме інтелектуальна сфера сприяє всебічному розвитку суспільства